

František Čáda: Richard Wagner a Schopenhauer

Ve dvanácti kapitolách podává prof. Čáda mnohem více než napovídá titul: celý filosofický vývoj Richarda Wagnera až do poznání Schopenhauera; řeší nejen přesně a určitě nesnadný problém vlivu Schopenhauerova na Wagnera, vytýkáje s velikou obezřetností opravdu kritickou, *co a jak* přejal básník-skladatel z myslitele, nýbrž vystihuje i ty složky básnického i lidského charakteru Wagnerova, jichž nikdy neovládl Schopenhauer a které umožnily později, že rozešel se s filosofií atheistického pesimismu a dobral se nového vývoje tvůrčího na podkladě náboženství a speciálně křesťanství nově oceněného. Knižka Čádova, ovládající celou složitou literaturu odbornou, jest svou methodou interpretační namnoze vzorem analytické práce literárně kritické, která se neutápí v mikrologii, nýbrž dospívá výsledků lidsky významných a hodnotných.

Antonínem Štolcem,

kteřý skonal 54letý ve vinohradské okresní nemocnici dne 16. června, odešel nejen významný odborný vědec-badatel, nýbrž i člověk karakterní, výrazný a vnitřně bohatý. Nemohu posouditi jeho práci badatelských, mohu zaznamenati zde jen soud přítele svého i Štolcova, odborem své práce vědění mnohem bližšího zvěčnělému než já, kteřý soudil, že Štolc nesplnil všeho, čeho sliboval v mládí, protože úporný boj o život podlomil záhy jeho síly a roztrátil jeho vůli. A tak měni se nekrolog Štolcův bezděky v obžalobu, jistě ne ojedinělou, žalostných vysokoškolských poměrů českých, v nichž rozhodují o úspěchu velmi často spíše vlastnosti kasárnické subordinatione nebo chytrácké diplomatiky než talent a tvořivost a v nichž dostane se nejednou člověku, jenž by zasluhoval něčeho lepšího, skývy tvrdého chleba až ve chvíli, kdy mu vypadaly zuby. Ostatně tím není ještě filosofie českých dějin kulturních dokreslena: není pochyby, že bláto, jimž bylo poházeno čelo mrtvého, pokud žil, stírá se dnes s něho jen proto, aby ho bylo stejně použito na některém jiném žil, stírá se dnes s něho jen proto, aby ho bylo stejně použito na některém jiném tvůrci živém. Na čemž visí tak ta česká pohádka, mohl by říci Shakespeare.

Referent nepoctivec

V 13. čísle Národa „posuzuje“ a odsuzuje Miroslav Rutte mé Loutky i dělníky boží. Soud člověka, jako jest Rutte, autor nejžalostnější zavařeniny, která vyšla kdy z kuchyňky Moderní revue, Smutečních slavností srdcí, jest mně úplně lhostejný; ano, kdybych musil voliti si mezi t. zv. chválou a t. zv. hanou Ruttovou, rozhodl bych se pro hanu, poněvadž chvála jeho vzbudila by ve mně okamžitě pochyby o hodnotě mého díla; řekl bych si: je-li takové, že se může Ruttému líbiti, běda ti, jest asi špatné. Věnuji-li zde přece několik vět článku Ruttovu, činím to

proto, abych ukázal *mravní úroveň nebo lépe: neúroveň a kritickou nezodpovědnost* člověka, kteřý měl před několika týdny odvahu horliti theoreticky v známé při na *úmyslné neporozumění* (domněle ovšem), ale sám ve své praxi referentské (kritikou není to možno nazvati) *lže soustavně a methodicky*; lže, t. j. zaměňuje skutečností zcela jasné a nesporné každému pozornému čtenáři mé knihy za jejich opak.

Rutte piše na př. o Šimonce, že se provdá „za zestárlého *stalkáře* Malovce, *ač z duše jim opovrhuje* a ví, že má k ní vztah *pouze smyslný*“. Kolik představ v této větě, tolik lži. Předně Malovec není statkář, nýbrž vynikající průmyslník a národní hospodář, výrazný a silný podmanitel hmoty. Po druhé: Šimonka jim neopovrhuje, nýbrž *váží si ho* i jako mohutné osobnosti i jako člověka, kteřý rytířsky zachoval se k ní v jejím pokoření. Po třetí: vztah Malovcův k Šimonce není pouhá smyslnost, nýbrž pozdní děsivá, položená *vášeň*, — což jest rozdíl. To ví každý gymnasista, kteřý přečetl pozorně můj román. A ovšem pak všechny závěry, které vyvozuje z těchto vylhaných faktů referent, jsou křivé a nesmyslné. Není pravda, že Šimonka „ze *mlstivosti zprostitovala se* sňatkem se stařeckým mužem a pak z *nudy* se oddala *filantropii*“. Šimonka provdává se za ředitele Malovce ne ze *mstivosti*, nýbrž ze *zoufalství* po nejtěžším pokoření svého ženství Frankem a z instinktu, kteřý nad osobní štěstí nebo neštěstí klade *dílo a tvorbu*, protože Malovec jediný dává jí možnost působiti společensky obrodně na velkoměstskou bídu, tedy pokračovati v díle, na němž již dříve pracovala a k němuž domnívá se býti povolána; právě jako každý čtenář ví, že „neoddává se filantropii“ a nejméně již „z *nudy*“.

Ale to není všecko: Rutte lže beze studu i tam, kde vykládá to, čemu říká — karakteristicky pro svou zákrejsovskou estetiku popravuje se slovem tím bezděky sám — „ideový program“ mého románu, přesto, že jsem výslovně protestoval anticipando proti takovým podvodům a klamům. Podle něho jsou totiž v mé básni dvě kategorie postav, z nichž jedna vylučuje druhou: bílí a černí, světci a zatracenci, nebešfané a pekelníci, loutky a dělníci. Zejména Michaelu podvodně uvádí jako „příklad nižšího a nevykoupěného typu“. Pak ovšem dochází k tomu, že v románě mém vidí vtělenou a „neúprosnou mravní dogmatiku“.

Každý pozornější čtenář mého románu ví, že to všecko jsou lži, jež jest stydno vyvracet; *lži vědomé*, falsátorství a překrucování pravdy schválné a úmyslné. Já výslovně napsal: „*nemorálišuji*, *loutek*, *jako nedávám příkladem a vzorem*, *dělníků*, *a umiraj-li*, *loutky* *snad předčasně, jest to patrné proto, že jest jim to radostí jako jiným žiti*...“ A ne já, ale kritika — kritika nikoliv hluboko- a jasnovidná, nýbrž pouze a prostě jak tak *poctivá* — pověděla již, že není nijakých přehrad mezi dělníky a loutkami a že není úděl loutek mravním odsudkem nebo zatracením. To jest ostatně jasné i dítěti již z názvu románu (jinak zněl by *loutky nebo dělníci*), to jest jasné i z motto: „Každá služba má *stejný* pořad u Boha — u Boha, jehož jme loutky, *nejlepší i nejhorší: není posledního ni prvního*“. A také ne já, ale jiní vyčetli z románu a pověděli zbožňující podiv, s jakým jest traktována pohansky rouhačská sebevražda Michaelína, takže jen člověk literárně zcela negramotný mohl by „mysliti“ to, co „myslí“ Rutte.

Budiž mně rozuměno: nemluvim zde s Rutttem, nýbrž o Rutttem jako o typu dnešního žalostného úpadku literární takékritiky, která se v rukou mravně nezodpovědných stává nástrojem osobní msty. Ale i o něm mluvím jen proto, že

Nové knihy (5)

Nakladatelství Laichtrovo zasílá nám monumentální dílo *Dějiny nauk národohospodářských od doby fyziokratů až po naše dny*, jehož autory jsou proslulí odborníci francouzští *Charles Gide* a *Charles Rist*. (Dva díly překladem Jana a Milady Koudelových; stran XXIV + 468 a XII + 497.) Dílo toto vyšlo v Laichtrově Výboru nejlepších spisů poučných jako jeho kniha 41; byl nám slíben posudek odborný o něm.

Totéž nakladatelství vydalo v Otázkách a názorech *Maurice Maeterlincka Smrt* (přeložil Jan Kubišta; stran 148, za K 2,60). Znamý básník belgický a myslitel monistického rázu napsal tu řadu statí o záhadách záhrobných a různých hypotézách snažících se rozřešiti je, které budou čteny horlivě zvláště nyní — půda pro úvahy a dohady tohoto druhu jest dnes připravena, jako nebyla posud nikdy, a na vzrůst spiritismu můžeme se připravit jako na přirozený doprovod hrůzných dějů válečných.

Mezi své Pěkné knihy pro mládež zařadil též nakladatel ruskou knížku *S. A. Pospělova Ve sněhu východní Sibíře* (stran 170, za K 1,80; přeložil Jindřich Veselovský; s 18 obrázky).

U Otty vyšel 11. svazek *Sebraných spisů Zikmunda Wintra*, obsahující řadu obrázků *Ze starodávných radnic* (řada I; stran 334); dále vydány tam *Karla Maška* povídková sbírka *Pestrý záhon lásky, hněvu a smíchu* (stran 331, v Laciné knihovně národní) a *Tré povídek Elizy Orzeszkové* (přeložil Adolf Černý; Světové knihovny číslo 1275-77).

Nejmenovaný autor, pravděpodobně kněz katolický, vydal v Pelhřimově *Vigilie velikého dne* (L. P. 1917, stran 68), v nichž výkladem Zjevení sv. Jana a z různých událostí dobové kulturních dopočítává se příchodu Antikristova, konce války světové, posledního soudu... Také příznačný zjev dobový.

F. Topič posílá nám novou knížku lyriky *Dykovy Noci Chiméry* (stran 103, za K 3,60). Jest to první číslo nové sbírky veršovaných prací Hovory s básníkem, redigované Jaromírem Boreckým. Pořadatel praví, že vzorem jeho knihovny jsou Poetické besedy, vydávané v osmdesátých letech 19. století Janem Nerudou.

Tamže vydal *Antonín Macek Listy k srdci*, Essaye z roku 1916 (stran 60, za K 1,20). Název „essaye“ jest poněkud náročný pro tyto feuilletony, z nichž většina tuším byla otištěna v Zlaté Praze. Jsou to ušlechtilé články rozjímavého rázu, namířené proti materialistickým pověrám naší doby, proti atheismu srdce a duše, bojující za kulturu na podkladě nábožensky spiritualistickém, psané s pěkným rozhledem po moderní tvorbě básnické a myslitelské a jazykem většinou ryzím a místy i prosvíceným nebo prožehnutým paprskem básnickým. Jen se substantiválním užíváním přídavných jmen středního rodu nemohu se smířiti. „Zpětná cesta od skvělého k morálnímu je nesmírně těžká“, čtu na str. 39. Zní mně to jako otrocký překlad z němčiny. Das Prächtige, das Blendende, das Moralische! Proč neřiči od skvělosti k morálnosti? Odtážitelost a pojmovost vyjadřujeme přece podstatnými jmény tohoto zakončení zcela jasně a rozhodně.

243 Tamže *Tanec* od dra *Emanuela Siblika* ve sbírce *Duch a svět*, číslo 26—27 (stran 160 s několika vyobrazeními) a *Svátkový Pražské pověsti a legendy* v *Strejčkově* Sbírce souvislé četby školní (dva díly; stran 106 a 94).

Nákladem Dědictví Komenského *Jaromíra Johna Listy z vojny, jež psal jsem svému synovi* (stran 106). Jest to sedm polopovídek poločrt, jež posílá z pole svému synkovi otec, důstojník vozaťajský, nejprve ze Srbska, pak z Makedonie, posléze z Prahy z nemocnice vojenské.

Příspěvek k literárním mravům českým

V poslední Zlaté Praze oznamuje její redaktor *Gustav Pallas* novou veršovanou sbírku *Hovory* básníků způsobem, jenž vyžaduje si několika poznámek. Předně: jméno redaktorovo, Jaromíra Boreckého, i jména přispívatelů (Dykovo, Klášterského, Šimánkovo, Rokytovo, Wojkowiczovo, Wenigovo, Boreckého) napovídají prý, že nová sbírka jest opravdu schopna „navázati na velkou tradici Nerudovu“. *Taklo* smí psáti nakladatel ve svých prospektech, ale píše-li tak literární kritik v kritické rubrice, jest to literární neoprávdovost, která vynucuje si protestu. Prostá věcná pravda jest, že ve sbírce *Hovory* básníků vydána byla posud jediná slušná sbírka lyrická, Dykovy *Noci Chiméry*, ale ostatní uvedená jména neopravňují k něčemu než k vyčkávané rezervě a nejméně již opravňují k naději, že dovedou pokračovati v tradici nerudovské; ano, mnohé citované jméno jest bezesporně hluché a mrtvé pro živý umělecký a básnický vývoj dneška: náleží typickému včerejšku, který nemá zítřka. Po druhé: velebení sotva narozené sbírky Topičovy bylo p. Gustavu Pallasovi zámlkou k útoku na existující obdobnou sbírku *Zlatokvět*, jež dokázala již, a ne pouze prospekty, nýbrž řádkou knih, že svůj úkol opravdově plní, vyšly v ní knihy Dykovy, Neumannovy, Theerovy, Theerovy, v nichž jsou básně náležející k nejlepším, co máme posud v lyrice. A to jest cosi lidsky zahanbujícího a literárně pokořujícího! Až *tam* dovede sestoupiti literární mstivost a zášť! Pan Pallas dovedl v literární mstivosti pohřbiti, ovšem pouze na papíře, *Zlatokvět* jen proto, že nakladatelem jeho jest člověk, který jest členem nakladatelského družstva *Kmene* — listu, jenž ztratil přízeň p. Pallasovu proto, že upozornil kriticky na některé jeho literární hříchy. Pan Pallas dovedl psáti o *Zlatokvětu*, jako by byl „zašel úbytými již po třetím či čtvrtém svazečku“, ačkoliv nakladatelství ohlásilo několikrát, že má vytištěny tři významné svazky nové: *Theerův*, *Dykův*, *R. Kru-pičkův*, které se opozdily jen proto, že není dokončena jejich výzdoba knižní! Je pravda, že čin p. Pallasův a jeho mravní úroveň není, žel, v dnešním literárním životě českém nic osamocené; ano, *takovými* zbraněmi bojuje se dnes proti nepohodlným lidem: lži, urážkou, překrucováním, lstí a kletvou; ale přesto nebo snad *právě* proto, pro svou typičnost, stojí za to, aby byl zaznamenán. Mluví se v poslední době o českém obrození a znovuzrození; odvážné politické naděje vlní se hrudi národa jedva volně dýšícího, když byly spadly svírající obruč a okovy; a tato doba jedinečné krásy, nové národní jaro, po němž doufáme všichni v příchod národních žní, jest skončeno nízkými štvanicemi záští a zloby, útkem a dráčstvím, řáděním násilníků a lstivců. V ústech obracejí farizeové neustále jméno Husovo, Jeronymovo, Chelčického a jiných heroů národních až do Smetany a Nerudy, ale